

УДК 37.036: 147

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

доктор педагогічних наук, Дяченко М. Д.

Класичний приватний університет, Україна, Запоріжжя

У статті розкрито сутність комунікативної культури перекладача; висвітлено наукові погляди на проблему її формування; окреслено структурні компоненти комунікативної культури та її значення для професійної діяльності перекладача; визначено роль української мови в процесі формування комунікативної культури перекладача. Зазначається, що перекладач повинен володіти всіма видами мовленнєвої діяльності в межах рідної та іноземної мов. Підкреслюється, що формування фахових компетенцій у рідній мові та розвиток їх в іноземній сприяє утворенню первинних перекладацьких навичок.

Ключові слова: комунікативна культура, лінгвістична підготовка, майбутній перекладач, мовленнєві вміння, професійне спілкування, професіоналізм, українська мова, формування.

Doctor of Pedagogical Sciences, Dyachenko M. D. Formation of the communicative culture of future translators in the process of learning the Ukrainian language / Classic Private University, Ukraine, Zaporozhye

The article reveals the essence of the communicative culture of the translator; illuminated scientific views on the problem of its formation; marked the structural components of the communicative culture and its importance for the professional activities of the translator; determined the role of the Ukrainian language in the process of forming the communicative culture of the translator. It is noted that the translator must master all types of speech activity within the limits of the native and

foreign languages. It is emphasized that the formation of professional competences in the native language and their development in foreign language contributes to the formation of primary translation skills.

Key words: communicative competence, culture, the future specialist, language, speech, professional communication, professionalism.

Вступ. Спрямування векторів суспільно-економічного розвитку України на євроінтеграцію загострює потребу в ефективних перекладацьких послугах, а відтак актуалізує проблему якісної підготовки висококваліфікованих перекладачів – компетентних, з високим рівнем комунікативної культури, що є складником їхнього професіоналізму, своєрідним критерієм загальної культури. Перекладач належить до професій типу «людина – людина», основний зміст трудової діяльності представників якого полягає у взаємодії та спілкуванні між людьми, вмінні встановлювати та підтримувати контакт з іншими, розуміти їх.

Окремим аспектам комунікативної культури в контексті професійного спілкування присвятили свої наукові розвідки Л. Барановська [1], О. Берестенко [2], М. Зубков [3], В. Русанівський [5] та ін. Проблемі перекладацької компетентності приділяли увагу В. Комісаров [4], В.О. Чередниченко [6] та ін. Проте, незважаючи на численну кількість досліджень, проблема формування комунікативної культури та специфіки її вирішення в контексті підготовки майбутніх фахівців з перекладу наразі ще потребує додаткового висвітлення.

Формулювання мети статті та завдань

Мета статті – розкрити особливості формування комунікативної культури майбутніх перекладачів під час вивчення української мови.

Завдання статті: з'ясувати сутність комунікативної культури перекладача; визначити роль української мови в процесі її формування; висвітлити наукові погляди на проблему формування комунікативної культури майбутнього перекладача у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу статті

Професійна підготовка майбутніх перекладачів є процесом формування їхньої комунікативної компетентності, що передбачає нормативно-правильне й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому рівню носія мови. Професійна діяльність перекладача має забезпечити комунікацію між учасниками, які, володіючи різними мовними кодами, часто, навіть, не вступають у безпосередній контакт, обмежившись іншомовним текстом.

Професійна компетентність перекладача характеризується як сума спеціальних знань, умінь, навичок і особистісних характеристик, що потрібні перекладачеві для успішного здійснення професійних функцій [4].

Професія перекладача, як зазначає О. Чередниченко, вимагає від її носіїв високого ступеня білінгвізму та бікультуризму [6, с. 174]. Проте компетентний перекладач, повинен, насамперед, досконало володіти державною українською мовою і вільно користуватися мовами оригіналу та перекладу, вміти правильно приймати перекладацькі рішення, мати високий рівень комунікативної культури, оскільки фахівець з перекладу виступає в ролі міжкультурного посередника в процесі міжмовної комунікації.

Комунікативна культура – соціально значущий показник рівня знань, здібностей, здатність і вміння здійснювати свої взаємини з людьми, сприймати, розуміти, засвоювати зміст думок, почуттів,

намагань розв'язування конкретних завдань у професійній діяльності. Вона формується на основі певних умов здійснення професійної технології, вбирає в себе її особливості, базується на ній, є важливою складовою частиною, засобом діяльності [2, с. 19].

Мовленнєвими вміннями особистості, необхідними для ведення ефективного спілкування, є такі: грамотно та чітко формулювати свою думку; здійснювати основні мовленнєві функції (підтвердити, спростувати, виразити сумнів, схвалити, погодитися, запропонувати, дізнатися, запросити); говорити виразно (вибрати правильний тон розмови, правильну синтагмативність мовлення, поставити логічний наголос, знайти точну інтонацію); висловлюватися цілісно, логічно та зв'язно; говорити самостійно без опори на письмовий текст; висловлювати власну оцінку прочитаного або почутого; передавати у мовленні бачене та результати власних спостережень. Ці мовленнєві вміння дають певне уявлення про операційне наповнення комунікативної культури особистості майбутнього перекладача.

Професійна підготовка майбутніх перекладачів передбачає не тільки оволодіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти й забезпечує вільне, нормативно-правильне та функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому рівню носія мови [3], а й дозволяє їм після закінчення вищого навчального закладу здійснювати всі передбачені для перекладача функціональні обов'язки.

Структурними компонентами комунікативної культури є знання норм літературної мови, фахової термінології, багатства загальноповсякденної лексики; розуміння усних і письмових текстів зі спеціальності (адекватне сприймання закладеного в них змісту); вміння створювати грамотно оформлені власні тексти; здатність

висловлювати одну й ту ж думку різними мовними способами, адекватно реагуючи на ситуації дійсності за допомогою мовленнєвих дій (речень, фраз, текстів); уміння слухати, чути, розуміти, коректно відповідати на запитання, аргументуючи свою позицію.

На формування комунікативної культури майбутніх перекладачів суттєво впливає базова лінгвістична підготовка, головна мета якої – формування професійної мовної особистості перекладача з високим рівнем комунікативної культури. Особливе значення у цьому контексті належить таким навчальним дисциплінам, як «Українська мова за професійним спрямуванням», «Сучасна українська мова (практична стилістика)», «Основи теорії мовної комунікації та культура українського мовлення» тощо. На процес формування комунікативної культури перекладача, безумовно, впливає й вивчення курсів: «Ораторська майстерність перекладача», «Сучасна українська література».

У процесі лінгвістичної підготовки майбутнього перекладача формуються професійні компетенції: семантична (здатність мобілізувати ресурси, необхідні для вилучення та передачі змісту: системні знання, вміння, особистісні якості); текстова (здатність мобілізувати ресурси, необхідні для текстової діяльності: відтворювати текст, а також розрізняти тип, жанр і стиль тексту); інтерпретаційна (здатність мобілізувати ресурси, необхідні для визначення контекстуального значення мовленнєвих засобів та їхньої трансформації).

Метою міжкультурної комунікації є встановлення взаєморозуміння між носіями різних мов і різних культур. Переклад – це діалог культур, що передбачає рівноправну культурну взаємодію представників різних лінгвокультурних спільнот з урахуванням їхньої етнокультурної самобутності.

Формування фахових компетенцій у рідній мові та розвиток їх в іноземній сприяє утворенню первинних перекладацьких навичок. Базова лінгвістична підготовка є фундаментом для професійної підготовки майбутнього перекладача.

Оскільки вимоги до сучасних перекладацьких послуг постійно зростають, у студентів-перекладачів необхідно формувати вміння володіти: широкими фоновими знаннями; обізнаністю з фундаментальних питань теорії та стратегій перекладу; знаннями та навичками у сфері аналізу завдань перекладу, аналізу початкового тексту; прогресуючою компетенцією в межах рідної та іноземної мов; навичками створення тексту на мові перекладу та його макета; методами пошуку необхідної інформації, включаючи самостійну роботу з термінологією; знаннями про особливості професійної діяльності мовного посередника.

У процесі професійної підготовки слід навчити майбутнього перекладача вступати в діалог, бути учасником багатомовної комунікації, розповсюджувати пропозиції про свої послуги. Відтак важливою компетенцією, яку необхідно формувати у студентів спеціальності «Переклад» виступають творче мислення, високий рівень вербального інтелекту, здібності до інтерпретації, на розвиток яких слід звертати особливу увагу під час навчання сучасних фахівців із перекладу. Крім набуття лінгвістичної та перекладацької компетенцій студентами, надзвичайно важливим є усвідомлення завдань перекладача та кінцевої мети перекладу, формування здатності до виявлення та аналізу мовних і позамовних факторів, які допомагають досягти еквівалентності перекладу.

Важливо пам'ятати, що правильність мовлення ще не свідчить про належний рівень мови. Можна говорити або писати досить правильно, але надто одноманітно. Такому мовленню бракує

творчого підходу, яке досягається вмiлим i доцiльним уживанням слiв рiзних стилiв, рiзноманiтних синтаксичних конструкцiй, а також в усному мовленнi – багатством iнтонацiй [3, с. 56].

Мовленнєва дiяльнiсть є вiдображенням мовної свiдомостi, за вiдсутностi критичного ставлення мовця до власного мовлення не можна говорити про культуру професiйного мовлення майбутнього фахiвця. Адже, за словами В. Русанiвського, культура мови розпочинається з самоусвiдомлення мовної особистостi. Вона зароджується i розвивається там, де носiям нацiональної лiтературної мови не байдуже, як вони говорять i пишуть, як сприймається iхня мова в рiзних суспiльних середовищах, а також у контекстi iнших мов [5, с. 9].

Високий рiвень комунiкативної культури майбутнього перекладача визначається, насамперед, комунiкативною компетенцiєю (наявнiстю вмiння будувати текст в уснiй чи письмовiй формi, дотримуючись норм i правил наукового, офiцiйно-дiлового та розмовного стилiв). Варто пiдкреслити, що комунiкативна компетенцiя адекватно й повно вiдображає картину спiлкування особистостi в певному професiйному колективi, з конкретною людиною, сприяє реалiзацiї усiх функцiй мовлення.

Поповнення словникового запасу рiдної мови майбутнiх перекладачiв має вiдбуватися пiд час вивчення всiх дисциплiн, але активiзацiя вже вiдомої лексики та термiнологiї буде досягатися лише за допомогою рiзних вправ на заняттях з «Української мови за професiйним спiлкуванням». Пiд час засвоєння професiйної лексики та термiнологiї ефективним є виконання рiзноманiтних завдань, розроблених на матерiалi фахових текстiв, змiстом яких є виокремлення термiнiв з певних тем та складання з ними речень i текстiв.

Важливу роль у розвитку лінгвістичних компетенцій відіграють перекладацькі завдання та змодельовані ситуації, розв'язання яких спрямовано на розвиток навичок контекстуальної здогадки, компресії, трансформації граматичної структури висловлювання, переформулювання і перефразування змісту, оперування синонімічними та антонімічними засобами, прогнозування ситуації (завершення незакінченого висловлювання), вилучення й утримання в пам'яті основної інформації прослуханого висловлювання (власних назв, дат, цифр, імен) тощо. Ефективними в процесі формування комунікативної культури є інтерактивні, імітаційні, діалогічні, практичні, проблемні, діагностичні, ситуаційні методи навчання, самостійна робота, метод творчих проектів тощо. Результативними в процесі дослідження виявилися інтерактивні лекції, виробнича практика, проблемні дискусії, ділові та рольові ігри, творчі роботи, портфоліо, аналіз текстів галузевого спрямування тощо.

Висновки

Проаналізувавши наукові підходи до розуміння сутності комунікативної культури майбутнього перекладача, з'ясовано, що комунікативна культура майбутнього перекладача є невід'ємним складником його готовності до професійної діяльності; від рівня її сформованості значною мірою залежать ефективність, результативність, успішність його праці та професійної самореалізації. Майбутнього перекладача необхідно навчити вмінню вступати в діалог, бути учасником багатомовної комунікації, встановлювати контакти з замовниками, проявляти ініціативу в пошуку замовників, розповсюджувати пропозиції про свої послуги. Відтак важливою компетенцією, яку потрібно формувати у студентів спеціальності «Переклад», виступає високий рівень вербального інтелекту, на розвиток чого слід звертати особливу увагу під час

професійної підготовки сучасних фахівців із перекладу. Майбутні перекладачі мають володіти здатністю до логічного мислення й аналізу, до міжмовної, міжкультурної комунікації, що передбачає високий рівень культури професійного спілкування, коректне, чітке, зрозуміле мовлення, відкритість, уміння аргументувати; здатність до швидкої адаптації до нового виду діяльності; стійке прагнення й готовність постійно навчатися, здобувати нові знання й уміння, розвивати внутрішню культуру, готовність до діалогу.

Література:

1. Барановська, Л. (2000). Дидактичний аспект професійного вербального спілкування. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 1, 140–145.
2. Берестенко, О.Г. (2003). *Культура професійного спілкування : навч.-метод. посіб. для студ. ден. та заоч. форм навчання всіх спец. гуманіт. профілю*. Луганськ, ЛНУ імені Тараса Шевченка, 299.
3. Зубков, М.Г. (2004). *Українська мова: універсальний довідник*. Харків, Школа, 496.
4. Комиссаров, В.Н. (1997). *Теоретические основы методики обучения переводу*. Москва, МГЛУ, 56.
5. Русанівський В.М. (1990). *Культура української мови: довідник*. Київ, Либідь, 304.
6. Чередниченко О.І. (2007). *Про мову і переклад*. Київ, Либідь, 248 с.

References:

1. Komissarov, V.N. (1997). *Teoreticheskie osnovy metodiki obuchenija perevodu*. Moskva, MGLU, 56. [in Russian].

2. Berestenko, O.H. (2003). *Kultura profesiinoho spilkuвання : navch.-metod. posib. dlia stud. den. ta zoch. form navchannia vsikh spets. humanit. profiliu*. Luhansk, LNU imeni Tarasa Shevchenka, 299.
3. Baranovska, L. (2000). Dydaktychnyi aspekt profesiinoho verbalnogo spilkuвання. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*, 1, 140–145.
4. Zubkov, M.H. (2004). *Ukrainska mova: universalnyi dovidnyk*. Kharkiv, Shkola, 496.
5. Rusanivskyi V.M. (1990). *Kultura ukrainskoi movy: dovidnyk*. Kyiv, Lybid, 304.
6. Cherednychenko O.I. (2007). *Pro movu i pereklad*. Kyiv, Lybid, 248.